

MOROS I CRISTIANS

Entre la tradició i la postmodernitat

Josep Vicent Frechina

La festa de moros i cristians al País Valencià ha gaudit, durant les tres darreres dècades del segle XX, d'una expansió territorial només comparable a la perpetrada per les Falles de Sant Josep en les dècades precedents.

Molt sovint hom mira aquestes festes trasplantades amb una certa condescendència desafecta: tenen alguna cosa d'impostura, de martingala poc respectuosa amb el flux natural de la tradició. Es tracta, òbviament, d'una percepció encarcerada, hereva d'un romanticisme tronat i etnicista, i disposada a legitimar només aquelles pràctiques i costums arrelades en la fondària insondable d'un passat idealitzat. Encarcerada i contradictòria, hauríem d'afegir, en un país on les festes més «tradicionals» –falles, moros i cristians, fogueres

d'Alacant, cordà de Paterna, tomatina de Bunyol, etc.– tenen una història que no es remunta més enllà de dos segles.

La festa de moros i cristians és una representació lúdica d'aquell concepte a hores d'ara tan saforejat de «xoc entre civilitzacions». Tal com la coneguem avui, es tracta d'una pràctica festiva conformada a primeries del segle XIX, en Alcoi i els pobles i viles dels seus voltants, a partir de diversos elements procedents, en la seua majoria, de dos celebracions amb força arrelament al País Valencià: d'una banda, les simulacions de combats entre tropes musulmanes i cristianes que tenien lloc amb motiu de festivitats extraordinàries –centenaris, entrades reials, etc.– i que es trobaven esteses per tot Europa i bona part del continent americà; i

d'altra, les anomenades funcions de soldadesca que assoliren una gran penetració en els programes de festes dels segles XVII i XVIII en molts dels nostres pobles. Aquestes soldadesques, anomenades també alardos, consistien en exhibicions paramilitars a càrrec de les milícies urbanes, les quals, abillades amb una indumentària més o menys exòtica –hi ha suïssos, prussians...–, disparaven salves d'arcabús en processons i desfilades. Amb el fil argumental extret de la primera i l'organització jeràrquica dels participants de la segona, es gesta el ritual festiu que, més o menys evolucionat, ens ha arribat: l'anomenada «trilogia festera» –entrades, ambaixades i batalles, actes religiosos al redós del patró– que la Unión Nacional de Entidades Festeras de Moros y Cristianos exigeix

RAFAEL RAMÍREZ BLANQUER
Excmo del llibre Cocentaina. Imatges de l'antigor I. Les fotografies
de Rafael Camps Blanquer, Cocentaina. Centre d'Estudis Cocentins, 1998.

*Membres de la filà
Kabilenyos
de Cocentaina
(ca. 1920).*

Arribada de l'esquadra de negres del seguici de la Bandera Mora de 2006 al Pla de Cocentaina.

acomplir als seus integrants perquè la festa no es desvirtue i esdevinga un «carnaval equivocado de fecha».

Tant fa que totes les històries de la festa remunten els seus antecedents a un dels entremesos de la cerimònia nupcial entre Ramon Berenguer IV de Barcelona i Petronella d'Aragó, celebrada a Lleida el 1150, o que hom apel·le tenaçment a la documentació de les nombroses simulacions bèl·liques celebrades arreu d'Occident en fastos reials i celebracions ciutadanes —celebracions que tenien el seu parangó en el territori enemic invertint, òbviament, vencedors i vençuts. L'actual festa de moros i cristians és una pràctica moderna on no resten més que reminiscències circumstancials d'aquests festejos predecessors. Moderna en la seua organització, en la seua sintaxi i, el que és més important, en la seua ordenació dels elements simbòlics.

Fem una ullada sinó a l'evolució d'aquests des d'aquells simulacres inicials —catarsi festiva de tensions ben immediates, quan el moro era un enemic tangible sempre a l'aguait en les difuses fronteres del regne o un rival derrotat a qui calia recordar cíclicament el seu sotmetiment—, fins al posterior model alcoià del segle XIX, que

llençava la seua xarxa simbòlica al moment fundacional del regne i que legitimava el present sacralitzant el passat. En aquest punt la figura del moro ha esdevingut un compendi de l'alteritat —ètnica, religiosa i política; aquest moro representa tots els moros: la civilització musulmana desallotjada pels catalans, els moriscos que hi romangueren fins al 1609, els pirates «berberiscs» que amenaçaven els pobles costaners (i que protagonitzen la festa a la Vila-Joiosa), els turcs de Lepanto i, més endavant, els moros de la guerra del Marroc.

Si seguim després aquest rastreig fins a l'expansió contemporània de la pràctica festiva, comprovarem que ara la figura del moro ha perdut tota connotació negativa, més enllà del paper perdedor que la tradició li ha endossat: tot el món vol fer de moro! Fet i fet, la càrrega simbòlica ha estat transferida a la pròpia festa en si: les entrades mores i cristianes popularitzades en un bon nombre de poblacions de l'Horta els darrers vint-i-cinc anys ja no tenen el seu horitzó simbòlic en el combat entre aquestes dues cultures, sinó en la mateixa festa de moros i cristians, desitjat prototip de festa va-

lenciana, sorollosa, civil i participativa. Les recents condemnes i reprovacions d'alguns representants de la comunitat musulmana només poden entendre's des d'un desconeixement escrupulós de la simbologia festera.

Del moro tangible al moro idealitzat i, d'aquest, al moro de la festa de moros i cristians: heus aquí una evolució realitzada a tall de profundes ruptures simbòliques, concloses amb l'arribada de la modernitat i que circumstàncies històriques molt concretes han anat esperonant —circumstàncies socials, econòmiques i polítiques—: l'auge de la festa a Alcoi durant el segle XIX no és alié a la pujança de la incipient burgesia industrial que hi trobava un espai idoni per ostentar la seua nova hegemonia; com tampoc ho és l'expansió de la festa en la transició democràtica a les estratègies de recuperació popular de l'espai festiu per banda dels governs municipals d'esquerra.

Si la festa té avui una implantació tan estesa —se celebra en vora 200 pobles només al País Valencià, la majoria dels quals l'han instaurada durant el segle XX— es deu, justament, a la seua ductilitat que, desvirtuada o pura, amb coartada històrica o sense, assumida com a tradicional o blasmada per adventícia, l'ha fet adaptar-se com cap altra al paradigma de festa de la modernitat avançada: festa condensadora de patrimoni, festa espectacle, festa productora d'identitat, festa turística generadora de recursos econòmics i festa creadora d'espais de relació i d'integració social. Tant és així, que el 1996 fins i tot la ciutat de Lleida adoptà el model alcoià —amb algunes interessants variants de caire estrictament contemporani: eliminació d'elements religiosos, «correcció política» que fa alternar la victòria entre tots dos bàndols—, tancant el cicle presumptament iniciat el 1150 i evidenciant la naturalesa paradoxal d'una festa que apel·la a la tradició per acabar sent una expressió molt particular de la post-modernitat.

